

עוז אלמוג

הצבר - דיוקן

א. השיבה אל הטבע בתרבות החלוצית

1. מיסטיפיקציה של נוף הארץ

בשנות העשרים החלו להתפרסם ספרי לימוד ועיון למבוגרים ולנוער על הגאוגרפיה והטבע (החי והצומח) של ארץ ישראל וכן שפע של ספרי הדרכה למטייל העברי – רובם בהוצאת קק"ל והסתרדרות העובדים.²⁹ הנחת הכותבים, וכן המחנכים שהשתמשו בספרים, היתה שהכרת הארץ נחוצה לא רק מסיבות אינטלקטואליות ומעשיות, אלא גם מסיבות אידאולוגיות. הם סברו, וכמסתבר בצדק, שהחיבור בין דעת (ידיעת הארץ) לרגש (אהבת הארץ) הוא מכשיר פדגוגי ליצירת הזדהות עם הארץ והרגשת שותפות במפעל החלוצי.³⁰

עצם השם "ידיעת הארץ", ... שבו הוכתרו ספרי הגאוגרפיה והטבע מרמז על תוכנם הרגשי – בבחינת לדעת אשה.

הוראת הטבע והגאוגרפיה של ארץ ישראל שימשה... בגלוי ובסמוי מכשיר אידאולוגי להוראת "ציונות", ובעיקר להטמעת המשמעויות הרגשיות של נוף הארץ.

ואולם אם אצל החלוצים בני שלוש העליות הראשונות המסע הממשי והמילולי בנוף הוא מסע לגילוי הארץ ואולי אף לגילוי עצמי (של אדם שעשה מהפך בחייו), ולעתים גם חלק ממסע הסברה ציוני לחיזוק המודעות הלאומית בקרב כלל ציבור המתיישבים, הרי שאצל הצברים המסע הממשי והמילולי בנוף הוא מסע לרכישת בקיאות ילידית ורגשות שייכות למקום. מכאן ריבוי הדימויים הארוטיים בתיאורי הנוף בכתביהם.

מתוך: "הצבר – דיוקן". תל אביב: עם עובד, 1997.

ספרי עיון textbooks
שפע abundance
הדרכה guidance
הנחה assumption
נחוצה necessary
סברו – חשבו
מסתבר to turn out
שותפות partnership
מפעל – operation, factory

הוכתרו, להכתיר to crown
מרמז, לרמז to hint, imply
תוכן content
בבחינת – in terms of
בבחינת as in
בגלוי openly
בסמוי covertly
הטמעה assimilation

מסע journey
מילולי verbal
גילוי discovery
מהפך revolution
הסברה propaganda
מודעות awareness
בקרב within
רכישה acquisition
בקיאות expertise
ילידית native
שייכות belonging

החזית הפסיכולוגית 789 - 788 פרידה משרוליק

מיתוס legend

מחזורי periodical

תגובה reaction

פלצות terror

שומרי החומות guards of the gates

שמרנים conservatives

הגשמה materialization of (settlement)

ספק doubt

צו, לצוץ to appear

השפעה influence

פרצות breach

תמים innocent

יומרני pretentious

עגומה dreary

סער stormy

מעצבת forming

המתקפה על מיתוס הצבר

בשנות השישים כבר נהפכו הראיונות עם בני נוער לפני הגיוס למנהג מחזורי בעיתונות, וכך גם תגובת הפלצות וה'אגוואלד' של שומרי החומות והשמרנים שתשובות הצעירים לא תמיד נעמו לאוזנם הפטריוטית. התברר בכל פעם מחדש שדור הצברים של שנות השישים, או לפחות מקצתו, אינו חושב רק על מולדת והגשמה, אלא גם על דברים 'אגואיסטיים' יותר כמו קריירה ולימודים. פה ושם עלו בקרב הצעירים גם קולות של ספק וביקורת באשר לקלישאות הציוניות. הם צצו בשל ההשפעה הגוברת של תרבות ההדוניזם, המטריאליזם והקרייריזם האמריקנית והפרצות שהיא פתחה בחומת התרבות הישראלית, ובשל הפער המתרחב בין האידאליזם התמים והיומרני של האבות-המייסדים ובין המציאות היומיומית העגומה. זאת ועוד, הדור השלישי של הציונות לא חווה את תקופת הסער המעצבת ולא היה שותף לגאווות היחידה של מי שנחשבו ל'מגש הכסף', ולכן פיתח ריחוק קל מן הערכים שלא הוא יצר.

מתוך: "פרידה משרוליק - שינוי ערכים באליטה הישראלית". חיפה, אוניברסיטת חיפה וזמורה ביתן, 2004.